



interventiewijzer

whitepaper

De interventiewijzer ontsluit kennis over bewezen effectieve interventies en good practices uit het Nederlandse voortgezet, middelbaar beroeps- en hoger onderwijs op het gebied van welbevinden, beroepsvoorbereiding en schoolovergangen van leerlingen en studenten.



In het kort

Juli 2021. De beperkende maatregelen tijdens de coronapandemie hebben diepe sporen nagelaten in de Nederlandse onderwijssector. Intussen zijn miljoenen euro's beschikbaar gesteld door het Ministerie van OCW voor maatregelen om opgelopen achterstanden van leerlingen en studenten weg te werken: het Nationaal Programma Onderwijs (NPO). Elke onderwijsinstelling in Nederland ontvangt financiële steun die ingezet moet worden om opgelopen leerachterstanden in te halen en verdere vertraging te voorkomen. Niet alleen de achterstanden moeten worden aangepakt: de beschikbare middelen dienen tevens bij te dragen aan duurzame verbeteringen in het onderwijs. Scholen maken op basis van schooleigen problematiek keuzes voor doeltreffende interventies en dienen achteraf de inzet en effectiviteit van de gelden te verantwoorden in het jaarverslag. Voor de interventies is inmiddels een scala aan mogelijkheden beschikbaar, al dan niet in de vorm van diensten die door externe bureaus worden aangeboden. Het wordt echter aanbevolen dat onderwijsteams zelf aan de slag gaan met de analyse en vervolgens interventies kiezen die bewezen effectief zijn. Het NPO heeft op de website een menukaart gepubliceerd met werkzame interventies voor het primair onderwijs op basis van internationaal onderzoek. Onderwijsinstellingen zijn bezorgd over het tempo waarmee de analyse van de problematiek uitgevoerd dient te worden en de keuze voor interventies moet worden gemaakt. Tevens zien ze risico's als het gaat over het toepassen van interventies op basis van internationaal onderzoek in de Nederlandse context.

De interventiewijzer ontsluit kennis over bewezen effectieve interventies en good practices uit het Nederlandse voortgezet, middelbaar beroeps- en hoger onderwijs op het gebied van welbevinden, beroepsvoorbereiding en schoolovergangen van leerlingen en studenten. In de interventiewijzer worden onderzoek, onderwijs en praktijk samengebracht. De webtool is bedoeld voor bestuur en stafdiensten, schoolleiders, opleidingsmanagers, coördinatoren en docenten in het voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs.

Meer achtergrond...

Sinds begin 2020 is de wereld in de ban van een pandemie, veroorzaakt door de uitbraak van een besmettelijk coronavirus. Talloze beperkende maatregelen werden geïntroduceerd om verdere verspreiding van het virus te voorkomen, ook binnen het onderwijs. Op 15 maart 2020 besloot het kabinet om alle scholen te sluiten, met als gevolg uitsluitend afstandsonderwijs via digitale kanalen. In mei 2020 gingen scholen in het basis-, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs weer open, de hogescholen en universiteiten bleven dicht.

Schooljaar 2020-2021 startte redelijk normaal met fysieke lessen in basis- en voortgezet onderwijs. In middelbaar en hoger onderwijs konden studenten deels fysieke lessen volgen, maar verreweg de meeste lessen waren nog steeds online. Totdat een tweede coronagolf zich aandeede en op 16 december 2020 opnieuw alle scholen moesten sluiten en weer moesten overschakelen op afstandsonderwijs.

Ondanks alle inspanningen van onderwijsprofessionals en het thuisfront (ouders/verzorgers) bestaan er sinds het begin van 2021 ernstige zorgen over de kwaliteit en continuïteit van het onderwijs, aldus de Inspectie van het Onderwijs (2021) in *De Staat van het Onderwijs 2021*. De crisis heeft negatieve gevolgen gehad voor het aanbod en de beschikbare onderwijstijd, voor de ontwikkeling en de (gelijke) kansen van leerlingen en studenten, voor stages en voor het arbeidsmarktperspectief (Inspectie van het Onderwijs, 2021). Door het continue moeten schakelen en aanpassen van het onderwijs is de druk op docenten en schoolleiders toegenomen. De reeds bestaande problemen in het onderwijs lijken door de coronacrisis te worden uitvergroot. De crisis veroorzaakt bovendien vertragingen in de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen en studenten. Er zijn signalen dat jongeren meer last hebben van eenzaamheid, somberheid en depressies; deze beïnvloeden hun ontwikkeling negatief (Inspectie van het Onderwijs, 2021).

In gesprekken met schoolleiders en opleidingsmanagers in het voortgezet, middelbaar beroeps- en hoger onderwijs over de gevolgen van de coronacrisis, blijkt dat onder al deze omstandigheden de kwaliteit van het onderwijs onder druk is komen te staan. Docenten zijn overbelast en oververmoeid na twee schooljaren werken met coronabeperkingen. Zij hebben vaak nog geen idee over exacte achterstanden, omdat zij hun leerlingen en studenten te weinig zien en omdat soms het onderwijsprogramma is aangepast. In gesprekken worden bovendien niet enkel de cognitieve achterstanden als probleem genoemd, maar ook het welbevinden van leerlingen en studenten, hun voorbereiding op de beroepspraktijk als gevolg van het gebrek aan stages en praktijkonderwijs, en de overgangen tussen en binnen onderwijssectoren als gevolg van de opgelopen leerachterstanden, versoepelde exameneisen en de afschaffing van bijvoorbeeld het bindend studieadvies.

Steunprogramma's vanuit de overheid

In eerste instantie werd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) een speciale coronasubsidie aan scholen verstrekt om leerachterstanden in te halen, bijvoorbeeld om inhaalprogramma's voor leerlingen met een leervertraging buiten de reguliere lestijden om te bekostigen. Intussen zijn de achterstanden volgens OCW op zowel cognitief als sociaal-emotioneel gebied zo hoog opgelopen dat een actieplan als NPO nodig is om leerlingen en studenten weer op streefniveau te krijgen (*Kamerstukken II 35570-VIII, nr. 185, 2021*).

Het NPO is een steunprogramma voor het basis- en voortgezet onderwijs, het middelbaar beroepsonderwijs en het hoger onderwijs, bedoeld om achterstanden in te lopen. Het kabinet heeft voor de komende tweeënehalf jaar 8,5 miljard euro uitgetrokken om verdere vertraging en achterstanden in het onderwijs te voorkomen en om reeds opgelopen vertraging en achterstanden zo snel mogelijk in te halen. Daarbij horen ook maatregelen om ervoor te zorgen dat interventies duurzaam effect hebben, aldus ministers Slob en Van Engelshoven in de brief aan de Tweede Kamer (*Kamerstukken II 35570-VIII, nr. 185, 2021*). Om in aanmerking te komen voor financiële ondersteuning moeten scholen een plan maken. Daartoe dient eerst een analyse (schoolscan) te worden gemaakt van de ontstane problematiek, die immers qua omvang en aard kan verschillen per instelling. Vervolgens is het de bedoeling dat een keuze gemaakt wordt uit bewezen effectieve interventies om uit te voeren en worden deze ter goedkeuring voorgelegd aan de student- en oudergeleding. Na

afloop dient elke instelling een financiële verantwoording voor het bestede bedrag af te leggen in het jaarverslag. Voor interventies op sociaal-emotioneel terrein is bovendien samenwerking met gemeentelijke instanties aanbevolen (*Kamerstukken II 35570-VIII, nr. 185, 2021*).

Zorgen over effectieve besteding van gelden

Over het NPO zijn kritische vragen gesteld door de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in de Tweede Kamer (*Kamerstukken II 35 740, nr. 0, 2021*). Ook heeft de Algemene Rekenkamer zijn zorgen geuit over de effectieve besteding van de NPO-gelden. In een brief aan de Tweede Kamer (*Kamerstukken 35570-VIII, nr. 211, 2021*) wordt gevraagd om duidelijkheid vanuit het ministerie van OCW over de doelgroepen en de maatschappelijke doelen die onderwijsinstellingen moeten bereiken met het extra geld. Bovendien is onduidelijk welke definities onderwijsinstellingen moeten hanteren voor onderwijsachterstand en op welke indicatoren getoetst moet gaan worden.

Zelfs vanuit het onderwijsveld worden kanttekeningen geplaatst bij het NPO: weten scholen wel goed genoeg wat werkt? En komt het geld wel bij de leerlingen en studenten terecht? Naar analogie van het Outbreak Management Team, dat het kabinet adviseert over bestrijding van het coronavirus, heeft een aantal wetenschappers een Onderwijs-OMT opgericht: “Een groep topwetenschappers van verschillende disciplines die gevraagd en ongevraagd adviseert hoe achterstanden het best weggewerkt kunnen worden, waar eenzame studenten echt mee geholpen zijn, en welke maatregelen weggegooid geld zijn” (Bouma, 2021). Want daar bestaat ook zorg over: scholen moeten op zeer korte termijn plannen maken, terwijl goed inzicht in de omvang en de aard van de problematiek nogal eens ontbreekt, net als het zicht op waar precies behoefte aan is.

Daarnaast is er een afstand tussen de onderwijswetenschap, die soms gezien wordt als de ivoren toren van de kennis, en de onderwijspraktijk, de docenten voor de klas. Die kloof bestaat volgens Broekkamp en Van Hout-Wolters (2006) al jaren en valt moeizaam te dichten. Volgens dr. Inge de Wolf, lid van het Onderwijs-OMT worden keuzes in het onderwijs nog te vaak gemaakt op basis van tacit knowledge in plaats van op wetenschappelijk bewezen effecten (persoonlijke communicatie, 19 juni 2021). Het doel van het Onderwijs-OMT is dan ook om aan de onderwijspraktijk onderbouwde adviezen te geven; deze zijn gebaseerd op wetenschappelijke inzichten over effectieve aanpakken in het onderwijs (Onderwijs-OMT, z.d.).

Het risico bestaat nu dat de gelden die beschikbaar worden gesteld uit die 8,5 miljard euro, niet zinvol besteed worden, uitgegeven worden aan derde partijen zoals commerciële onderwijs-adviesbureaus of ‘verdwijnen’ in de algemene begroting van de onderwijsinstellingen. Het is maar de vraag of de kwaliteit van ons onderwijs op de lange termijn verbetert, terwijl in *De Staat van het Onderwijs 2021* (Inspectie van het Onderwijs, 2021) juist gepleit wordt om met het Nationaal Programma Onderwijs mede in te zetten op een structurele onderwijsvernieuwing en -verbetering.

De menukaart

Om het gat te dichten tussen de wetenschappelijke kennis en de onderwijspraktijk is in het kader van het NPO een menukaart samengesteld met effectieve of aannemelijk effectieve interventies (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, z.d.). Op de site van het Nationaal Programma Onderwijs is te lezen dat als basis voor de menukaart de ‘Teaching and Learning Toolkit’ van de Education Endowment Foundation (EEF) heeft gediend. De toolkit van EEF is gebaseerd op een meta-analyse van jarenlang internationaal effectonderzoek naar het inlopen van met name cognitieve achterstanden en leerontwikkeling. OCW heeft de NPO-menukaart verder aangevuld met interventies die gericht zijn op het welbevinden en de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. Zowel de schoolscan waarmee de analyse kan worden gemaakt als alle interventies op de menukaart zijn vooralsnog gericht op het primair en voortgezet onderwijs. De kaart bevat dus (nog) geen interventies gericht op studenten in het mbo en hoger onderwijs, noch is er aandacht voor interventies gericht op voorbereiding op de beroepspraktijk (tijdens de pandemie was er een gebrek aan stages en praktijkonderwijs), en de overgangen tussen en binnen onderwijssectoren.

Onderwijsonderzoekers vinden de menukaart een goede eerste stap, maar betwijfelen of de aangereikte oplossingen daadwerkelijk zullen helpen (Versteegh, 2021). Ze wijzen erop dat het succes van de genoemde interventies niet bewezen is, althans niet in Nederland. De effecten zijn gebaseerd op Brits onderzoek naar scholen in het VK en de VS; de onderwijspraktijk in die landen is niet direct te vertalen naar de Nederlandse. Zo verschillen de landen onder meer in de hoeveelheid lestijd en de aanwezige digitale infrastructuur. Bovendien ontbreken in Nederland omstandigheden die bijdragen aan de effectiviteit van achterstandsbestrijding. De onderzoekers missen op de menukaart verwijzingen naar specifieke Nederlandse ervaringen en initiatieven.

Initiatieven in onderwijsland

In de aanloop naar de zomer van 2021 is er een grote toename zichtbaar van websites die de bedoeling hebben om onderwijsinstellingen te ondersteunen bij het kiezen van de juiste interventies op de eigen school. Kenmerk van vrijwel al deze websites is dat vooral het onderzoeksveld probeert om de onderwijspraktijk te overtuigen van de juiste route. Daarbij is de informatie op de websites zo overweldigend dat schoolleiders inmiddels door de bomen het bos niet meer zien. Vrijwel alle onderwijsraden hebben een eigen variant gemaakt op de menukaart van NPO en aan de menukaart zelf zijn een aantal uitbreidingen toegevoegd, waardoor de relatie met de oorspronkelijk bewezen interventies op de menukaart niet meer helder is voor de gebruiker of schoolleider. De eerder geformuleerde restrictie om uitsluitend interventies te selecteren van de gepubliceerde NPO- menukaart lijkt onmogelijk te handhaven, door de verwijzing vanuit de menukaart naar talloze websites van externe partijen, zoals Education Lab en Onderwijskennis.

Bewezen werkzame interventies op de menukaart van NPO zijn in sommige gevallen uitgeschreven en gebaseerd op de internationale context, en in sommige gevallen zijn er verschillende verwijzingen opgenomen naar diverse websites van bijvoorbeeld het Nederlands Jeugdinstituut of de website van Voortgezet Leren. Eenmaal op die website

beland, verdwaalt de gebruiker meteen in het volgende bos met overweldigende informatiehoeveelheid over allerlei aanverwante zaken.

Toch is ruim de helft van de bevroegde schoolleiders in het basisonderwijs positief over de menukaart (DUO Onderwijsonderzoek & Advies, 2021). Schoolleiders van andere schooltypen zijn voornamelijk niet bevroegd. Het is te verwachten dat er een groot verschil zal zijn in de mening van schoolleiders van diverse onderwijstypen over de menukaart: deze is vrijwel geheel gericht op het basisonderwijs. Veruit de meeste schoolleiders uit datzelfde basisonderwijs kiezen – door tijdsdruk – voor interventies die versterken wat er al is, bijvoorbeeld ‘Instructie in kleine groepen’ en de interventie ‘Professionalisering van het team’ (DUO Onderwijsonderzoek & Advies, 2021). Interventies gericht op specifieke problematiek als de beroepsvoorbereiding of de overgangen van leerlingen tussen schoolsoorten, zijn in de menukaart nog niet voorhanden. Het laat zich raden dat schoolleiders die daarnaar op zoek zijn, de menukaart weinig tot geen gebruiksvriendelijke eigenschappen toekennen.

De interventiewijzer

Zo werd het NPO het vertrekpunt voor een groep van twaalf onderwijsprofessionals, allemaal werkzaam in het vo, mbo en hbo, om een webtool te ontwikkelen die de zoektocht naar werkzame interventies vereenvoudigt: **de interventiewijzer**.

Het doel van de interventiewijzer is om scholen te ondersteunen door kennis te ontsluiten over werkende oplossingen en goodpractices voor problemen in het onderwijs waarin de menukaart (nog) niet voorziet. Het gaat dan om bewezen interventies en good practices uit de Nederlandse onderwijspraktijk op het gebied van de thema's: het welbevinden van leerlingen en studenten, hun beroepsvoorbereiding, en de overgangen tussen en binnen verschillende onderwijssectoren. Omdat er al veel bekend en ontsloten is voor het primair onderwijs, is de interventiewijzer gericht op scholen in het voortgezet, middelbaar beroeps- en hoger onderwijs.

De interventiewijzer is een intuïtieve webtool, die tijdens een snelle intake, op basis van de unieke kenmerken van een probleemsituatie, een aantal mogelijke interventies genereert. Door verder te selecteren op het gewenste effect, de benodigdheden voor de interventie en de tijdsduur bijvoorbeeld, worden de interventies verder gefilterd. Heeft de gebruiker de intake afgerond, dan genereert de interventiewijzer een lijst met mogelijk passende interventies. De interventie met het hoogste matchingpercentage staat bovenaan. De interventiewijzer levert per interventie een kaart op, die als pdf-bestand te downloaden en te printen is.

De content is zeer actueel en beschreven vanuit herkenbare problematiek voor elke onderwijsprofessional. Daarnaast bevat de interventiewijzer geen overvloedige informatie of onnodige links naar andere sites. De interventiewijzer is gratis, de makers hebben geen winstoogmerk. De interventiewijzer kan door alle lagen van het onderwijs worden geraadpleegd, bestuur en staf, schoolleiders, opleidingsmanagers, coördinatoren en docenten in het voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs.

Literatuurlijst

- Bouma, K. (2021, 22 februari). Het onderwijs krijgt zijn eigen OMT: 'We denken mee, gevraagd en ongevraagd'. *De Volkskrant*. Geraadpleegd op 22 februari 2021 van <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/het-onderwijs-krijgt-zijn-eigen-omt-we-denken-mee-gevraagd-en-ongevraagd~ba3889c2/>.
- Broekkamp, H., & Van Hout-Wolters, B. (2006). *De kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk: Een overzichtsstudie van problemen, oorzaken en oplossingen*. Amsterdam: Vossiuspers UvA.
- DUO Onderwijs & Advies. (2021). *Rapportage Monitor Nationaal Programma Onderwijs Meting 1*. Geraadpleegd op 20 juni 2021, van <https://www.duo-onderwijsonderzoek.nl/wp-content/uploads/2021/06/Rapportage-Monitor-NPO-meting-1-13-juni-2021.pdf>
- Inspectie van het onderwijs (2021). *De Staat van het Onderwijs 2021*. Geraadpleegd op 16 april 2021, van <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2021/04/14/de-staat-van-het-onderwijs-2021>.
- Kamerstukken II 35570-VIII, nr. 185* (2021, 17 februari). Geraadpleegd op 26 maart 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-971298>.
- Kamerstukken II 35 740, nr. 0* (2021, 12 mei 2021). Geraadpleegd op 13 mei 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/nds-980498>.
- Kamerstukken II 35570-VIII, nr. 211* (2021, 31 maart 2021). Geraadpleegd op 13 mei 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35570-VIII-211.html>.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (z.d.). *Menukaart interventies funderend onderwijs*. Geraadpleegd op 13 mei 2021, van <https://www.nponderwijs.nl/po-en-vo/menukaart>.
- Onderwijs-OMT (z.d.). *Over ons*. Geraadpleegd op 13 mei 2021, van https://www.onderwijsomt.nl/?page_id=67.
- Versteegh, K. (2021, 11 mei). 'Onderwijsprogramma is schieten met hagel op achterstanden'. *NRC*. Geraadpleegd op 11 mei 2021, van <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/05/11/onderwijsprogramma-is-schieten-met-hagel-op-achterstanden-a4043325-2021>.